LA MONYOS

VICTORIÀ BENEDICTO

Victorià Benedicto

Tragicomèdia en un pròleg, dos actes i un resúm, titolada:

"LA MONYOS"

Aquesta obra és escrita seguint l'història i costums de Barcelona en diferentes èpoques.

PERSONATGES

Maria «*La Monyos*».
La princesa Joana.
Montserrat (*neta de la princesa*).
Madrona.
La cambrera de S. A. (*avia de «La Monyos»*.)
La Baronesa.
La Marquesa.
Muller del general Ortega.
Filla del general Ortega.
Lilí.
Ximeta.
La filla de «*La Monyos.*»
Una dida.
Una dòna.
Feu (*tinent, després periodista.*)
General Ortega.
Tinent Ortega.
Joan Sevalls.
Mister Jhon (*consul anglés*).
El Baró.
El Marquès.
Tinent ajudant.
En Cadernera.
Fiscal del Concell de Guerra.
«*El Caio*».
Llimets.
González (*soldat de dragons.*)
L'home de les begudes.
Capità.
Mossen Sanz.
Un sargent.
Doctor.
Altafulla.
Geroni.
Pere.
Jaume.

El general Prim, el Capità general, Alcalde, Regidors, Guardies, un piquet de voluntaris catalans, nobles, choristes i poble.

TÍTOLS DELS QUADRES

PRÒLEG
Any 1860

I - Espanya i Tànger!

II - Fusellament del general Ortega al castell de Tortosa.

III - El general Prim i els voluntaris catalans.

ACTE PRIMER
Any 1885

IV - Som catalans o francesos?

V - Per una herència...!

ACTE SEGÓN
Any 1885

VI - Amor de mare.

VII - LA FONT D'EN CON-NA...!

RESUM
Any 1909

VIII - LA MONYOS i EL CAIO!

607960

ES PROPIETAT.
Queda fet el dipòsit
que marca la llei.

Pròleg

QUADRE PRIMER

(12 d'Abril de 1860)

Un Palau suntuós. Una grossa llàntia que penja del sostre, il·lumina el teatre. Es nit. La ciutat es veu per les vidrieres que hi ha al fons de l'escena. Mobles antics per tot, quadres, armadures, i panòplies

ESCENA I

Sentats en una otomana i a l'esquerra, la senyora Baronesa de Ciutadilla, la Marquesa de Cardona i la Princesa Joana. A la dreta, jugant a l'aixedrès, el Marquès de Cardona i el Baró de Ciutadilla. Mister Jhon, els segueix la jugada. Dos lacais amb librea es passejan per l'escena

La Marquesa.—Hi ha força fè veritat? Oh! Quin goig! Vos plau saber aquesta nova...?

Princesa.—Molt! He quedat força agradada... Sí, en veritat. ¿Que som heretjes...? Nostra reina ha fet un acte just. Ha tingut un moment feliç. I que hi hà algú que tingui dret per retenir les propietats del clergue...?

Marquesa.—Vol dir, princesa, que això no es una astúcia política de nostre intel·ligent O'Donnell.

Princesa.—Sia lo que sia. El decret es just, llògic. Retornar el seu a l'esglèsia i això per a totes les persones cristianes ha d'ésser ben mirat i aplaudit.

BARONESA.—S. A. les interpreta les coses.

PRINCESA.—Ont som, Déu meu...! Ont som! Nostra terra sembla que estiga maleïda. Tot revoltes, tot ambicions; aquesta disfressa de parers demòcrates, que tots els jorns reguen de sang els carrers de Barcelona, no es altre cosa que un ardit extranger. La troca l'enreden amb enginy. Uns lluiten en favor de nostra terra, altres pels lliberals... altres, menys hipòcrites, per l'ambició de titols i grandeses.

BARONESA.—Ahir les tropes realistes varen tenir que desarmar a la milicia i guardies nacionals.

PRINCESA.—Una bojeria... Una bojeria. Pobre terra nostra, com l'ha deixada la França protectora.

BARONESA.—La França...!

PRINCESA.—Sí, la França. El mal vé de lluny, senyora baronesa. Carles II s'en va endur a la tomba les llibertats de Catalunya. Ara comencem la congoja, després vindrà la mort.

BARÓ (alsant-se).—Xac a la reina!

JHON.—Sou un bon guerriller.

PRINCESA.—Ja s'ha acabat el combat...?

MARQUÉS.—Ja!

JHON (anant vers a les dames).—Es cert, Princesa, que un sacerdot volia matar a S. M. la Reina?

PRINCESA.—L'heretje! Massa cert es... massa.

BARONESA.—Oh!

MARQUESA.—Contra la reina!

PRINCESA.—No ho sabieu...? El covart...! Si fins l'ha ferida. Passava la carroça i fent-li present d'un pom de flors, l'assasí! l'hi ha clavat el punyal al costat.

MARQUESA i BARONESA.—Oh!

MARQUÉS.—I no l'han fusellat...?

PRINCESA.—Com fusellat...? Massa honra. Garrot, garrot com als vils, com a la gent ruí! Després han cremat el seu còs i han esventat les cendres, perque ni descans en la fossa tinguin els seus ossos... Qui vulgui esparcir els seus ideals d'odi o de venjança que vagi a les barricades. (Cambiant de tò). Què; qui ha vençut en la partida?

JHON.—El senyor Barò.

BARONESA.—Oh! Es un gran estratègic... Vostè no lluita, mister? ¿No l'hi agrada l'aixadrès?

JHON.—Es un passatemps que m'adorm. Es un joc demòcrata, i perdoni S. A. L'aixadrès sols serveix per a les persones moderades. Els temperaments nerviosos no podem resistir aquest ensopiment. Tres partides i m'enterren.

ESCENA II

Els mateixos i Feu, vestit de Tinent. Té 23 anys.

UN CRIAT (anuncia).—El tinent Feu...
PRINCESA.—Que passi... Endavant, endavant, senyor aventurer.
MARQUÉS.—Ja hem sapigut que erau a Capitania.
BARONESA.—Ben vingut, hèroe...!
FEU.—Hèroe. no. Un bon soldat i res més. Senyores! Senyors! (Saludant) Senyora Princesa... (Besant la mà a Joana).
PRINCESA.—Ja sé que vens carregat de glòria... Que nostres armes han guanyat la més gran de les victòries...!
FEU.—Sí, es veritat. Nostre exèrcit ha tingut un gran triomf... però nostra nació una gran deshonra!
PRINCESA.—Cóm!
BARONESA.—Què ha passat?
MARQUÉS.—Que ha succeit?
PRINCESA.—Que no han entrat a Tànger, nostres tropes?
FEU.—No! (Espectació). Sols hem arribat a Fondak.
PRINCESA.—Per què...? Quin obstacle... Quin motiu...?
FEU.—Hem rebut ordre de no avençar.
MARQUÉS.—Això es ignominiós...
PRINCESA.—Qui pot haver donat aquesta ordre...! El Govern? La reina? Per què? Els nostres catalans no han entrat a Tànger. ¿Què ha fet el general Prim...? Què s'es fet de nostra venjança...?
FEU.—Ja vos he dit que la victòria ha sigut nostra.
PRINCESA.—I doncs...!
JHON.—Però les tropes espanyoles no han entrat a Tànger. (Amb ironia.)
FEU (amb dignitat).—No hem entrat per culpa d'Anglaterra.
JHON.—Ah! La meva nació no pot permetre que Espanya, introdueixi dins del Marroc un canvi de posició geogràfica. Es una precaució...
PRINCESA.—I nostre govern ¿ha aceptat una imposició extrangera..?
FEU.—Anglaterra no ha volgut que anessim a Tànger.
MARQUÉS.—I la França..?
FEU.—Ha callat. Davant l'enemistat britànica, s'ha tornat conservadora. Ha preferit deixar-nos.
PRINCESA.—Quina vergonya!
FEU.—Erem a les portes de Tànger i hem hagut de recular...

PRINCESA.—I per què no dir-ho avants? ¿Per què permetre que anessin nostres fills a lluitar donant en va les seves vides?

FEU.—Per què ens crèiem vençuts. Mai s'haurien pogut imaginar que la nació triturada per lluites intestines, sagnanta encara per la guerra civil, organitzés el seu exèrcit en un sol dia.

MARQUÉS.—Què te que veure la desunió de parers, les diferències polítiques davant l'amenaça d'un perill general. Ni un català, ha deixat de contribuir a favorir la causa nacional. La noblesa amb els seus presents. L'indústria amb els seus fruits i el poble amb els seus fills... fins els captaires han donat fé de patriotisme.

BARÓ.—Mai nostra terra ha sigut vençuda, si la lluita ha sigut veritat.

FEU.—Aquest esclat d'entussiasme ha fet analitzar nostra heroïsme, i les nacions *amigas* s'han donat compte de qui érem! Es per això que Anglaterra ha demanat urgentment els mil·lions que ens havia deixat per la passada guerra; engendrant un conflicte entre l'hisenda, el govern constituit i nostra reina.

BARÓ.—Sempre l'Anglaterra ha sigut per nosaltres un corsari. (Jhon al fons riu).

PRINCESA.—I que es creia l'Anglaterra, que tan pobres éram que demanariem almoina..? Ja ho ha vist qui som! Un sol crit... un sol emprèstit, i els quaranta quatre mil·lions de deute han sigut pagats... som espanyols... (amb entussiasme). Per què ens hem deixat imposar..? Es que ja no som ningú...? Ah! Aquestes enveges de la cort, l'egoísme de vanitat nascut entre nosaltres... com ens condueix al precipici..!

FEU.—S. A. parla bé. Aquest esclat de patriotisme ha sigut instantani, però interiorment, cada ministre, cada general i tots els polítics, mantenen un Judes petit, per a nostra terra. Estem cerclats, princesa! La França, els lliberals, els nacionalistes i les divisions de l'exèrcit, es una lepra difícil de curar. Es per això que hem hagut de cedir a les imposicions extrangeres.

PRINCESA.—No, mai! Mai imposicions! Si per a venjar un agravi ens hem unit, al sol crit de pàtria, que no fariem davant d'una amenaça?... Es què hi ha dret de viure sense honra..?

FEU.—Princesa... Espanya ha de vigilar més a nostres bons amics que no pas als kabilenys de l'Africa.

PRINCESA.—Doncs els vigilarem. Mentres hi hagi un ciutadà, un sol! pesi a l'Anglaterra i a totes les nacions del mon, farem que es respecti el nom d'Espanya! Dispensi Mister Jhon, soc dòna i...

JHON.—Se molt fer-me càrrec dels excessos de patriotisme.

MARQUÉS.—Ja heu decaigut..?

BARÓ.—Vaig a reunir el meu partit, per a què s'imposi, a qui tingui la culpa, el respecte que mereix nostra nació.

JHON.—Calma, senyors, calma! El mon evoluciona. Hem de fer-nos càrreg, que l'Espanya d'avui es un teixit de parers; que cal una mà mestre per surgir-la.

PRINCESA.—Doncs què tenim un premi de nostres sacrificis?

FEU.—Molt. Amb nostre entussiasme i sacrifici hem donat coratge a nostres germans que lluiten a la Conxinxina i hem demostrat a tota l'Europa que encara no som un poble mort.

BARÓ.—Fa temps que en nostra nació no fem altre cosa que omplir pàgines de glòria!

FEU.—Aquest cop s'hauria d'escriure l'història amb lletres d'or. Sàpiga, senyor Baró, que al començar la guerra, l'administració militar era una calamitat. Als primers combats, nostres soldats morien de fam i de peste, sense trovar medis de salvació. El dia 8 de desembre de l'any passat, sols teniem 15,000 homes disponibles per a la lluita. El dia 15 havien d'atacar, però els kabilenys varen fer una resistència definitiva. Nosaltres varem ésser vençuts. Nostra bandera escarnida i la dignitat de la pàtria en mans de Muley-Hamed. Qui podia salvar als hèroes que lluitaven com lleons? El fret, la pluja i el fang, no ens deixaven avançar; les tendes de campanya el vent se les enduia i allunyava de les costes els vaixells que'ns portaven els queviures... El còlera, feia destrosses, i 40,000 africans esperaven l'ocasió per llençar-se damunt nostre. El perill era inminent. Ja es parlava de capitulació... i la fam desmoralitzava l'exèrcit. O'Donnell, Prim i Olano, es decidiren a formar consell, però varen acordar primer morir que rendir-se...

PRINCESA (amb entussiasme).—Molt bé!

MARQUÉS.—Primer ells... després tots nosaltres..!

FEU.—Es començà l'ofensiva. Els moros no l'esperaven. Retruny el canó i entrem a la baioneta, un contra cent... lluitem cos a cos, O'Donnell es trova cerclat pels negres de la tribu d'Anghora; els nostres reculen i... Ah, senyors! Quin moment d'angoixa! Les mans ferrenyes de aquella gent agafen la bandera de l'avantçada fent mil crits esfereidors... Ja eren vençuts... quant de cop sentim una veu que crida: «Catalans, avants la mort que la vergonya!». Era el general Prim. Agafa la bandera de la nació... esperona al seu cavall i es llença com un llamp entre mig dels negres. Tots nosaltres cridem: «Visca Catalunya!», i el seguim; les tropes es rebifen i també entren en combat... una hora, dugues, cinc... no ho sé. La nit va tallar la lluita, però a l'endemà, quant el sol va ferir nostres ulls, sols varem veure el te-

rreny plè de cadavres i la més gran victòria per les tropes espanyoles.

PRINCESA.—Visquen els fills de la terra catalana!

FEU.—Després... ja sabeu el demés... La pau... i a esperar el jorn que vulguin tornar a combàtrens.

MARQUESA.—Quants fills de mare, destroçats en aquella terra maleïda!

FEU.—Molts, senyora Marquesa.

PRINCESA.—I del marit de la nova cambrera, no se sab res...?

FEU.—Ha mort als meus braços. El general Prim li deu la vida.

TOTS.—Mort...!

FEU.—Va rebre el tret que havia de minvar la glòria del combat.

PRINCESA.—Tindré una filla més.

ESCENA III

Els mateixos i la Cambrera, pel foro esquerra.

CAMBRERA.—Senyora: Son prop les dotze. S. A. vol pendre la medicina?

PRINCESA.—Acòstat, amiga meva... acòstat. ¿Ja sabs que els nostres han tingut una gran victòria...?

CAMBRERA.—Que'm diu la senyora...!

PRINCESA.—Les nostres víctimes han sigut molt venjades. Una victòria amb sacrificis es una gran honra per nosaltres. No, amiga meva?

CAMBRERA.—Senyora, no soc rès més que una bona servidora de V. A. que donaria la vida, si la reina la necessitava.

PRINCESA.—Ets bona... ets digne i ja sabs que jo t'estimo. (Pausa.) Doncs hem guanyat a canvi de molta sang, veritat, Feu?

FEU.—Molta, Molta!

MARQUESA.—Quants pares sense fills! Quantes mullers sense marit!

PRINCESA.—I nosaltres, que no som rès? Que no vetllarem pels òrfens, per les vídues, pels héroes ferits...

CAMBRERA.—Tal volta ja se sab els noms dels morts...?

PRINCESA.—Déu els sab, que els ha rebut en la seva eterna glòria. I si tú fossis una de les víctimes, maleïries la pàtria?

CAMBRERA.—Mai! (amb orgull). Pregaria pel meu marit ensenyant a la meva pobre filleta com se fan els bons patricis...

MARQUESA.—Te una filla, vostè...?

PRINCESA.—Un àngel... gairebé una dòna. Ja té deu anys i es més entenimentada...! Si ara volgués la dissort que no tornés el seu pare... me té a mí... a vosaltres i a tots els catalans per a ajudar-la.

(S'ou llunyà un toc de generala. Gran espectació.)

MARQUÉS.—Què es això?

(Tots obren les finestres del fons i atalaien el que passa. El Marquès, Jhon i lacais, surten corrents.)

PRINCESA.—Generala..? Ja vinc a pendre la medicina. Ves amiga meva, ves i prega per a mí, per als morts gloriosos de la guerra i per al fill que tens el dret de conduir vers la vida...

CAMBRERA.—Que deu passar, Déu meu! (S'en va).

BARÓ.—La tropa patrulla amb les motxiles posades.

FEU.—Petjades de cavalls...

BARÓ.—Es el capità general, amb el seu estat major.

PRINCESA.—Quin altre perill s'ha engendrat...?

BARÓ.—Baixen per les rambles.

FEU.—Sembla que volen pendre el camí-real de Tarragona.

ESCENA IV

Els mateixos, Marqués, Mister Jhon, criats i aviat Tinent Ortega

MARQUÉS.—(Descompost). Oh, Altesa, senyors! Quina desgràcia...! Un complot...!

PRINCESA.—Què dieu Marquès...?

MARQUÉS.—Que s'ha descobert un complot per a destronar a la reina i donar la corona al Comte Montmolí.

PRINCESA.—Qui son els conspiradors...?

MARQUÉS.—La guarnició de les illes ha sigut sobornada i l'han dut a Sant Carles de la Ràpita, per a sorpendre el castell de Tortosa... Un coronel ho ha descovert, detenint al general.

PRINCESA.—Quin general ha comès tal infàmia...?

MARQUÉS.—Vostre nebot, el general Ortega...

PRINCESA.—Déu sobre nosaltres...! Ell carlí .. Ell...! No pot ésser! No es veritat! Això es una estratagema política! Ell es un bon militar, un cavaller plè de noblesa. Qui es el calumniador?

SERVENT.—(Anunciant). El tinent Ortega.

(Es un tinent jove... tot ell noble... llueix la creu de Sant Ferran. Està neguitós, pàl·lid. Entra i besa la mà de la Princesa.)

TOTS.—Ell...!

PRINCESA (anant vers al tinent).—Fill! No es veritat! Oi que no es veritat?

ORTEGA.—Senyora...!

PRINCESA.—El teu pare es a Mallorca...

ORTEGA.—El meu pare està près al Castell de Tortosa per conspirador. (Pausa. La Princesa ha de ser sostinguda i portada per les dònes al sofà.) Perdó per ell, senyora! Vos sabeu qui soc. De jove, jove, tinc l'honor de pertanyer al exèrcit. He lluitat al costat del tinent Feu, cinc messos al Marroc; he près part en dotze combats i sempre amb fe i amor. Aquesta creu justifica la meva disciplina. ¿N'hi ha prou, senyora, per poguer demanar una a'moina d'influència vers la reina?

PRINCESA.—Quin moment més terrible! Pero còm? Per què? Ell tan cavaller...

ORTEGA.—Senyora.. !

PRINCESA.—Calla fill.., ja 't comprenc. Es que jo, no soc jo. El meu nebot conspirador...! Un noble...!

ORTEGA.—No m'ho recordeu, senyora!

PRINCESA.—I encar viu? No ha sigut prou home, al veure descovert el seu crim, per a donar-se ell mateix la mort?

ORTEGA (plorant).—Es un malvat. Un insobordinat indigne de portar l'honròs trajo de militar, pero... es el meu pare! Perdoneu-me senyors! La sang ha corregut per sobre del meu pit; jo mateix he curat les meves ferides, i ni un sospir, ni una exclamació de dolor ha sortit dels meus llavis. No hi vegeu en mi un covart! Aquestes llàgrimes que llencen els meus ulls no sé si son de coratje o de vergonya. Penso en... i no puc... no puc... (Amb gran plor cau genolls en terra.)

PRINCESA.—Fill, te compadeixo. Què vols de mi?

ORTEGA.—Qne'm presenteu davant S. M. la Regna.

PRINCESA.—I si'm pregunta, ¿què voleu que diga? Si no se res; si ni argument tinc tant sols per disculpar-lo.

ORTEGA.—Digueu-li que fa pocs jorns, un jove amb el cor plè d'entussiasme, lluitava amb el fum, la tempesta, el còlera i la metralla i reia de goig sedent de triomf. Un tret enemic va esqueixar la seva carn i

al caurer a terra, sols un crit va sortir del seu pit i aquest va ésser: «Visca la Reina!». Digueu-li que aquest jove, ahir plè d'alegria, avui plora llàgrimes de sang per a rentar el delicte del seu pare.... Digueu-li, que la meva sublimitat d'entussiasme, la carrera, els llors i la vida, tot ho poso als peus de la reina en canvi de l'indult... que'l salvi, que no tregui amb la vida d'un delinqüent els somnis de glòria del seu fill. (S'ou cantar, lluny i perdent-se: «Centinella alerta.»)

PRINCESA.—Fins centinelles pels carrers...? I tú creus qne jo...?

ORTEGA.—Vos sou estimada de la reina i vos atendrà. Ah! Quin goig per mi, senyora, si l'Ortega de terres africanes, pot fer oblidar el delinqüent Ortega de Sant Carles de la Ràpita.

PRINCESA.—Prou, fill, prou. Qui no ha delinquit en aquest mon? Demanaré a S. M. la vida del teu pare, encar que siga de genolls. Anem al meu despatx, Marquès, vos vindreu amb mí a la cort. Mister, vos prec que intercediu...

JHON.—Senyora...

PRINCESA.—Vosaltres (a les dones) cuideu de la meva pobre cambrera; digueu-li que la terra és una vall de llàgrimes i sols amb sacrificis es guanya la glòria del cel. La seva filla serà protegida per mi, ja que és engendrada per un hèroe que ha donat la vida defençant la seva pàtria.

(Entren primera dreta. Princesa, Marquès, Ortega i Mister Jhon. Tots els demés socorren a la Cambrera, que ha caigut desmaiada al oir les darreres paraules de la Princesa.)

CAMBRERA.—Reina dels set dolors. Sola! Sola!

(S'ouen els cants dels centinelles.)

QUADRE SEGON

Capella del general Ortega. El Castell de Tortosa.
(28 d'Abril de 1860)

Un lloc de pedra. Sols té una obertura i es la porta d'entrada i sortida. Per ella es veu el camí que condueix al Castell, doncs dita Capella està situada al fons del baluart. Al fons hi hà un altar petit, que també serveix de taula;

Quatre candeleros amb ciris encesos; entre mig d'ells un Crist, al frontis de la pared un gros quadre d'Isabel II. Damunt la taula cartes i papers i un kepis blau. Al peu de la porta un centinella. Un sargent se passeja vigilant el centinella i la porta.

ESCENA I

El general Ortega i un tinent-ajudant, dret al costat de la cadira que seu el general

ORTEGA.—Aquesta carta la donaràs al Capità general de Catalunya i aquesta medalla a la meva pobre mare.

TINENT.—Vol dir general que la reina...?

ORTEGA.—Calli! (Cridant) Sargent!

SARGENT (quadrat militarment).—Digui...!

ORTEGA.—Vol fer el favor de retirar un xic el centinella? Desitjo dir al tinent alguna intimitat de família...!

SARGENT.—Molt bé, general.

ORTEGA.—General... no. Ara ja no'n soc. (El sargent col·loca el centinella més apartat de la porta.) Així! Ja no'm produeix la mala impressió del presoner. Sembla que respiro amb més llibertat. La reina es molt bona, però els meus enemics son poderosos i massa complicat el meu delicte.

TINENT.—Qui sab... vos teniu influències...

ORTEGA.—Però si estic en plena conformitat! Jo't juro que després d'aquesta crisis nirviosa, si arribés l'indult, potser no tindria cap alegria.

TINENT.—No ho diga això, general.

ORTEGA.—No, ex-general. He delinquit i no tinc dret a títol tan digne. Ja no'm pertany aquesta graduació. Ara, soc un vençut que es trova a mercè de les circunstàncies. (Es treu el rellotje.) Aquesta altre carta i aquest rellotje, el donaràs al meu fill. (Pausa.) La vida es un joc! Si hagués encertat la jugada el que ells fan en mi jo faria amb ells... Però va surtir la contrària... Bogeries de la sort.

SARGENT (surtint).—General!

ORTEGA.—Qui...?

SARGENT.—El senyor Doctor.

ORTEGA.—Que passi.

(Sargent, condueix al doctor i es retira).

DOCTOR (entrant).—General! Com va aquesta salut...!

ORTEGA.—Bé! Molt bé! He confesat aquest matí: Tinc el cos sà i la conciència tranquila. Vos, heu curat la matèria; Mossèn Benet, l'esperit. El sacerdot amb la seva santa persuació ha purificat la meva ànima. Ja puc morir tranquil. Espero la mort com un benefici.

DOCTOR.—No digui això, general.

ORTEGA.—Dic la veritat. No se com les jutgeu les coses. Abans de llençar-me a l'etzar vaig fer exàmen de conciència, vaig medir tot el que podria venir. A sol ixent, la ditxa, a ponent la desgràcia. Soc soldat, i els soldats som més ferms dins del perill que passant fel·licitats. L'home naix per a lluitar. Tots lluitem sense que'ns en donem compte. S'ha de fer feina...! La meva falta per uns es abominable, per altres sublim. Per regla general, els mililars vivim sense preocupar-nos de la vida, la mort es un centinella que'ns desperta del som-ni de la xarca glòria... I parlant de tot, ¿a quina hora és la meva execució?

DOCTOR (No sabent que dir).—No m'ha sigut possible adquirir...! Tot hom espera que la reina...!

ORTEGA (rient).—Veig que encara no sabeu el que és la vida afanada a l'asprò de la terra. Tot es prosa, Doctor! La poesia és més elevada. Cal arribar al meu extrem per a ésser poeta. Jo ja estic convençut. Tinc un ideal, l'he personificat i els poderosos no l'acepten... Soc un destorb i m'aboleixen... la cosa és natural.

SARGENT.—Senyors. Tinguin la bondat de retirar-se. S'ha de llegir la sentència.

ORTEGA.—Gràcies a Déu. (al Doctor) No vos allunyeu, això és joc de poques taules. Tot seguit estaran llestos.

(Surten Tinent, Sargent i Doctor. Un piquet de soldats manats per un capità entren en escena. Un tabal fa els tocs d'ordenança).

CORONEL.—En compliment del meu deure, vinc a llegir la sentència dictada per al tribunal militar de S. M. la reina Isabel II que Déu guardi i aprovada per l'excel·lentíssim capità general de Catalunya.

ORTEGA (quadrat militarment).—Estic a les ordres del consell.

CORONEL.—«L'ex-general Ortega, confés del delicte de rebelió i justificat el seu crim en tots els documents que consten en el procés: com son: Primer. Tracte amb el Comte de Montmolí, pretenent a la corona d'Espanya. Segon. Sobornació a les tropes de guarnició en les illes Balears, per a sorpendre el castell de Tortosa. Tercer. Malversació

de 800.000 rals de la caixa militar de Mallorca per a destinar-les a comprar armes per a l'enemic. El consell, convençut de la veritat dels fets, i aprovats tots els delictes... considerant que el processat no te mercè a indult... S. M. la reina refermant la sentència dictada per el consell i firmada per l'excel·lentíssim capità general de Catalunya, manen... que En Jaume Ortega siga condemnat a la pena de mort tal com disposa l'article 26, titol primer tractat vuit, de les ordenances generals de nostre exèrcit.—Tortosa 18 d'abril 1860.»

ORTEGA. (Molt serè, agafa la pluma i firma la sentència).—Tot el que consta en el procès és veritat. Senyor fiscal, no vull donar la sensació de que sol·licito mercè per a la vida. Això seria indigne de mi. Tampoc vull defençar-me. Però dec; vull protestar de la incombència del consell. Jo he sigut traït. Per fer-me declarar s'em va prometre que seria jutjat per un consell compost de generals, i se m'ha enganyat. Com he sigut considerat, com a paisà o com a militar? Per a condemnar-me a mi, s'ha violat la llei... i és ridícol! Què diran les nacions estrangeres quant sapiguen que és mata a un ciutadà per haver violat la llei de la monarquia, i els mateixos que condemnen, es troven agermanats amb la violació de les lleis? Jo vos prec, senyor fiscal, que feu constar la meva enèrgica protesta. No demano mercè de perdó per a que soc prou home per a no abdicar els meus ideals.

CORONEL.—General, he complert el meu deure com a militar. Com a home, vos prec que em deixeu estrenyer vostra mà.

(Li dona la mà i surt seguit del capità i soldats. El sò del tabal és va fonent mentres naixen els gemecs de tres cors dolorits que s'apropen. Ortega prega al peu de Crist).

(Muller, fill i filla Ortega, entren en escena plorant).

MULLER.—Jaume...!

FILLA.—Pare...!

FILL.—Pare...!

(S'abracen tots quatre)

ORTEGA.—Que és això! Que passa! Si és la vida. He volgut més i ho he perdut tot.

TINENT ORTEGA.—Pare...!

ORTEGA.—Els soldats no ploren... (veient al capellà). Aconçòla-les Són dónes! (Al capellà). Què, l'última visita...?

MOSSÉN SANZ.—General, vinc a demanar-vos una mercè.

ORTEGA.—Digueu...

MOSSÉN SANZ.—Jo no puc acompanyar-vos al lloc de l'acció. Es una

prova iressistible al meu temperament. Un amic meu víduo a suplir la meva persona.

ORTEGA.—Comprenc aquestes debilitats... aneu i pregueu per a la meva ànima, vos faig mercè.

(Mossèn Sanz, surt aixugant-se les llàgrimes, després d'estrenyer la mà al general).

DOCTOR. (Entrant)—Tot s'ha perdut! L'indult no ha arrivat!

(Entra el tinent ajudant, amb el Doctor.)

ORTEGA.—Hi ha molta espectació?

AJUDANT.—No és veu ningú, general.

ORTEGA.—Si que valç poc!

(El tabal rebat lluny. Les dònes fan un xiscle i és llencen damunt d'Ortega).

MULLER, FILL I FILLA ORTEGA—Jaume! Pare!

ORTEGA.—Serenitat! Feu-vos càrrec que entro en un combat; l'enemic és poderós i... (al seu fill) Fill, vetlla per a elles!

SARGENT.—Senyors, tinguin la bondat...

(Entra el piquet, manat per un capità. S'ou el cant del centinella).

CAPITÁ.—General, en nom de la llei...!

ORTEGA.—Gràcies a Déu. (Les dònes xisclen). Pregueu...! Déu vos donarà forces (al seu fill a part) Fill! Et volia poderós... he relliscat, ara no tens res... Siguis home i vegis en mi un equivocat...!
Estic a vostres ordres capità... (al anar a sortir) Si no feu dur un fanal ens trencarem el cap.

(Surten la meitat dels soldats. Ortega, capità, un sacerdot i els altres soldats. Les dònes preguen. El centinella es posa al peu de la porta. Pausa llarga. El sò del tabal es pert. Se sent una descarga llunyana i les dònes xisclen.)

DOCTOR.—Déu l'hagi perdonat!

ORTEGA (fill).—Ja és mort l'entussiasme de la meva joventut!

QUADRE TERCER

La Plaça de Sant Jaume
(8 de Setembre de 1860)

Dreta, la Diputació. Esquerra, l'Ajuntament. Un quadre d'Isabel II en el front del primer pis, sobre el rellotge. Els balcons son engal·lanats. Al mig de la plaça, un arc de triomf que mira al carrer de Ferran i Princesa. L'arc està plè de banderes catalanes i espanyoles. La plaça està plena de públic... Dalt del balcó de l'Ajuntament, el capità general, alcalde, princesa Joana, Marquès i Marquesa, Barò i Baronesa, regidors... etz. A l'esquerra de la Diputació, Vídua, Filla i Fill Ortega. Vestits de dol. El tinent de paisà.

Una banda toca lluny

HOME DEL POBLE.—Visca nostre hèroe...!

UN ALTRE.—Visca Catalunya i els seus fills il·lustres..!

UN ALTRE.—Visca la reina!

(Tots els visques son contestats.)

VIDUA.—Quin goig per ells...! quina pena per a nosaltres!

UN.—Ja arriva...!

GURDIES.—Pàs, facin pàs.

ORTEGA.—La subordinació... L'insubordinació...! Aquest és el premi a la llealtat.

(Una carretel·la, condueix al general Prim i a una senyora. Avants d'arrivar a l'Ajuntament, una formació de voluntaris catalans, fan una descàrga i compareix la carretel·la. Prim saluda dret).

PRINCESA.—La pàtria homenatja als soldats lleals i castiga als revoltosos. Visca la pàtria! Visca la reina! Visca Catalunya i el seu fill en Joan Prim!

(Dalt de la Diputació surt un vol de coloms i entre crits, música i aplausos baixa el teló.)

FÍ DEL PRÒLEG

Acte primer

El mateix palau del próleg

(Any 1885)

QUADRE QUART

Es nit. La llàntia es encesa. Els mobles son moderns. En lloc de criats hi han cambreres.

ESCENA I

El Baró, el Marquès i el Baronet, fan el *Bacarrat*. Feu, llegeix un diccionari francès. Lilí, Marquesa i Baronesa, examinen uns figurins parisencs. Joan i Monserrat parlen a primer terme.

JOAN.—Sí, es una bona xicota, però no vull que li donguis feina. Sab un xic de tot. La seva mare era filla de la cambrera que tenia la princesa Joana. La varen criar en grans col-legis i ara la néta, té deliris de grandeses.

MONTSERRAT.—Sembla una bona minyona.

JOAN.—Sí... Però és molt desgraciada. La seva vida es tota una novel·la.

MONTSERRAT.—Coneix totes les modes de Paris i té una bona mà per a cusir.

JOAN.—Si, ja! Li han ensenyat el cami de gran senyora, però l'han deixat al hostal. No vulguis tristeses a casa... Aquesta noia es un perill.

MONTSERRAT.—Doncs l'allunyaré. Avui li donaré la darrera feina.

ESCENA II

La cambrera i Maria. Aquesta vesteix modestament.

MADAMOISELLE.—«Madam...! La tailleuse».

MONTSERRAT.—Que passi.

JOAN.—Vaig al saló de lectura. Recorda el que t'he dit. (Surt.)

MONTSERRAT.—Passi, passi.

MARIA.—Bona nit senyora. Ja'm dispensará que vinga en aquesta hora, però he volgut cumplir el que vaig prometre.

MONTSERRAT.—Per a ésser la primera feina, no ha quedat gaire bé; tota la tarda que l'esperem, i vostè compendrà que no tenim el servei per a vigilar a la modista...

MARIA.—Jo li prometo que no succeirà mai més.

MONTSERRAT.—Aixis ho espero. (Toca una campaneta i s'acosta una de les cambreres que hi hà en escena.) Porti dos trajos que hi han a l'armari. (La cambrera surt foro dreta. Tots els personatjes surten foro dreta.) Encar no li he preguntat per la seva manera de viure i vostè compendrà que es precís que se sàpiga qui entra en una casa. Es casada vostè?

MARIA.—No, senyora...!

MONTSERRAT.—Té pares?

MARIA.—Soc sola. Sols tinc una persona que per assumptes de familia viu fòra de ciutat.

MONTSERRAT.—I no té ningú, ningú...?

MARIA.—No, senyora. Però tinc bons informes. La meva àvia era filla de la cambrera d'una princesa; i la meva mare... Ah! Si ella no hagués mort... He sigut molt desgraciada... Però soc una bona treballadora, mal m'està el dir-ho, i estic segura que vostè quedarà contenta de mí.

(La cambrera porta dos vestits antics.)

MONTSERRAT.—Tingui; adàptils a la moda. Parisencs; ben parisencs!

MARIA.—Si que estan atrassats, pobrets! (repassant-los). Però ja veurà que bé els hi deixo.

MONTSERRAT.—Quin dia estaran llestos...?

MARIA.—Si li convenen...

MONTSERRAT.—Com més aviat millor. I no faci, com avui...

MARIA.—No senyora... ha sigut que...

MONTSERRAT.—Vagi, vagi, i enllesteixi...

MARIA.—Si, senyora, sí; ja veurà; jo li prometo...

(Montserrat la deix amb la paraula a la boca i la cambrera l'acompanya vers la porta.)

JOAN (sortint.)—Ja es fòra?

MONTSERRAT.—Ja...! Li he donat l'última feina.

LILÍ.—Qui es aquesta noia?

MONTSERRAT.—La meva modista. La néta de la cambrera que tenia la Princesa.

MARQUESA.—La que và morir, al sapiguer la mort del seu home?

MONTSERRAT.—Si.

BARONESA.—Quina feinada ens va donar!

LILÍ.—Aixis es filla d'aquella noia que teniem a pensió.

MARQUESA.—Coses de la Princesa. Tenia un cor molt sensible. Si no l'hi haguessin dut la contra, el seu palau hauria sigut un *asilo.*

BARONESA.—Jo no la vaig compendre mai la humanitat de la Princesa. Ni una festa benèfica! Deia que els beneficis s'havien de fer individualment.

LILÍ.—Hi hà qui enten la caritat d'una manera ridícola.

JOAN.—Aquesta modista es una noia que té dos bones condicions: es guapa i viu sola.

MONTSERRAT.—Ah, cràpula!

JOAN.—Momo! Tinc trenta cinc anys.

MARQUESA.—Però ets home d'obligacions. Tens a la teva muller i filla. Les demés dònes per a tù no deuen haver d'existir.

JOAN.—Si no parlo per mí, mamà. Dic que es guapa i això es una justícia que li faig. Avui ja no hi som al temps d'aquella joventut rutinària i moderada, la mandra del pensament i l'amor oficial.

MARQUESA.—Calla, calla!

LILÍ.—El jovent d'avui es perillós.

BARONET.—Ja, ja! (rient). Sempre pert, papà!

JOAN.—S'ha de estimar.

MONTSERRAT.—I fer víctimes.

JOAN.—Bé, això de víctimes, es una frase. L'home jove ha de distreures i el més natural es que busqui una dòna. Son *elles* les que han de

tenir prou perspicàcia per a saber coneixer amb qui tracten. Les noies, totes pequen per egoisme, per no treballar, per coqueteria o per millorar de situació.

BARONESA.—Jesús..!

LILÍ.—I les que pequen per amor...?

JOAN.—Aquestes no fan nosa, ni escàndol. Es conformen amb la seva sort, perque elles mateixes l'han triada.

BARONET.—Altre cop bacarrat...?

BARÓ.—Prou! (aixecant-se.)

FEU (que deixa de llegir.)—Vos tracta malament el bacarrat?

BARÓ.—No tinc ni un ral.

BARONESA.—Ja has après el joc modernista?

BARÓ.—El marquès me l'ha ensenyat.

FEU.—Tant bonic que's el bacarrat. El joc d'etzar!

BARÓ.—Molt! Es un joc preciós! I es aquest l'entreteniment modern...?

FEU.—L'aristocràcia progresa.

BARONET.—Al Casino tots hi juguen.

MONTSERRAT.—Madamoiselle! (toca una campaneta i compareix la Madamoiselle.) Faci el favor de treure aquestes cartes.

MADAMOISELLE.—«Oui, madame».

MARQUÉS.—I què, has anat al Casino, Joan?

JOAN.—Sí, papà. Hi ha hagut una vetllada interessant... Han parlat els joves més entussiastes a la causa carlina. Oh! El saló estaba brillantíssim, plè de la millor societat barcelonina. Tothom m'ha preguntat per vosaltres.

BARONET.—La causa creix! L'entussiasme cada jorn s'enlaira més i aviat serà anti-elegant no ésser del partit de don Càrles... No és cert senyor periodista?

FEU.—No hi entenc res amb les coses estrangeres. Mirin mentres vostès feien... societat jo'm trencava el cap estudiant el diccionari francès i no puc entrenar-me.

BARONET.—Els carlins són estrangers?

FEU.—No en facin càs de mi, senyor. Jo com més anys tinc, més tonto em torno. A mi em sembla que la humanitat tota va de tomballons i no trova la dressera. Quant tenia vinticinc anys, recordo que varen fusellar al general Ortega per que anava en favor dels carlins. Tots vostès varen anar en contra i fins varen presidir l'homenatje del general Prim, aquell militar, que, després d'uns quants anys, va donar la corona al rei Amadeu de Saboya. Va abdicar aquest rei després de l'assesinat del general Prim i tots vostès varen cridar: «Visca la república!» Un cop d'estat va fer caure el nou règim i varen donar la corona al

rei Alfons XII. En resùm. Els monàrquics és varen tornar carlins, els carlins, republicans, els republicans, lliberals i els... Tots plegats, monàrquics modernistes...!

MARQUÉS.—S'ha de seguir la corrent.

BARÓ.—Els temps evolucionen.

FEU.—Els fem evolucionar. Hi ha la raó de ésser el un més que l'altre. La lepra de l'orgull... i aquesta mal·laltia és contagiosa.

MARQUESA.—No sempre impera l'ambició...

FEU.—Quant no l'ambició, la enveja i la cursileria. Si aviat no sabrem on som, ni qui som. Recordo aquest palau plè de catalanitat i llibres apergaminats, avui curullat de figurins parisencs i modes poca-soltes.

MONTSERRAT.—Això és modernisme.

FEU.—No senyora, no. Es que el nostre s'eslleviça i tot el dels altres ho trobem més bonic. Quant jo era petit, a casa mai volia patates amb bacallà, i a casa del veï trovava deliciós el bacallà amb patates. Avui a Barcelona, ja no sabem parlar! Avui d'un pom de flors, en diem un «bouquet». D'una criada jove, una «madamoiselle» i moltes paraules introduïdes en nostre llenguatge que avants sols les sentiem a dir als que adobàven paraigües pels carrers.

MARQUÉS.—Oh! Vostè va en contra de la moda.

FEU.—No, si jo també la segueixo. Quin remei me queda? Jo se dir «*tres jolie*» i totes les nits faig «*Soirée*».

BARONET.—No fòra pas intel·lectual si no ho fes aixis!

FEU.—Es vergonyòs el que està passant en nostra ciutat! Ja hem perdut la fe i el gust. Fins l'esperit de originalitat ha fugit de nosaltres! Tot ho traduhim. La pintura, les arts, les lletres, les costums i fins l'escudella. La traducció es un ofici mecànic. Trobar un autor original es un miracle. Les ciències que han tingut sempre el seu breçol en nostra terra, per viure, necessiten l'oxigen de'n *Baileau Montesquieu* i *Voltaire*. La paràlissis de vostres cervells, no pot funcionar sense les inyeccions de la França.

BARONET.—Oh! Paris... El gran Paris! (Fent bocades de fum.)

FEU.—Què és parisenca aquesta pipa?

BARONET.—Es de Marsella...

FEU.—Ah!

BARONESA.—Nostre periodista no és francòfil!

FEU.—No puc ser-ne...

MARQUÉS.—Per què?

FEU.—Per que soc espanyol! Ja ho veig que els temps cambien. Per això jo hi ha vaig a classe avants de vindre a la *Soirée*. Després de sopar, faig la *toalette*, i cap a casa d'un home que venia lligacames de senyo-

ra per els carrers de Paris i ara ensenya de parlar als catalans. Amb ell m'entreno. Ja sé dir: «*bonne nuit*», «*madame, je t'aime*» i «*estoffé a la francaise*». (Tots riuen.)

BARONET.—S'han de seguir les costums modernes.

MARQUÉS.—Miri que li privarem l'entrada...!

FEU.—Vindré amb el meu professor.

BARONESA.—S'ha de seguir la corrent.

FEU.—Jo puc ésser un bon amic de la senyora Montserrat, sense ésser el seu *amant*.

MONTSERRAT.—Quína comparació...!

FEU.—Llògical Vostè senyor Marquès, per a seguir la corrent, embruteix la parla i les costums de Catalunya! Vostè, Montserrat, últim membre de la mai plorada princesa Joana, enalteix la nació veïna despreciant la seva. A casa de vostè el servei es francès, els mobles son de Lluïs XV, i per tot s'enflaira farum de boulevard.

MONTSERRAT.—Es que tinc capritxos ridícols...!

FEU.—No diré tant, però una cosa per l'estil.

BARONET.—Vagi a Paris, fanàtic català; vagi a Paris i camviarà d'idees.

FEU.—No necessito anar a Paris. Ja'n tinc prou d'haver llegit la darrera producció d'en Castelar.

JOAN.—Ai, uix! Un republicà...

FEU.—Un sabi!

JOAN.—Però un sabi republicà! Nosaltres som monàrquics.

FEU.—I parlen bé d'una nació on han tret a xiulets a nostre rei...?

MARQUÉS.—Ah! Es indomable.

MONTSERRAT.—Vinguin, vinguin i veuran els trajos que he rebut de París. Oh! Son meravellosos, sorprendents. (Tots entren primera esquerra).

ESCENA III

Feu i Joan

FEU.—Vostè no vol veure les novetats...?

JOAN.—A mi m'agrada tot en mida.

FEU.—Tot menys l'amor.

JOAN.—Què vol dir...!

FEU.—Vostè és un cràpula.

JOAN.—Còm...?

FEU.—Ja sab que jo soc periodista i per tant bon observador. Què hi ha vingut a fer a qui la Maria?

JOAN.—I a mi que m'explica?

FEU.—Que vull saber que pensa fer de la filla que te aquesta noia...

JOAN.—Què diu...!

FEU.—Que jo ho se tot... menys parlar en francès. Vostè, amb el seu posat mistic enganya a totes les persones que el rodegen. Se tota la vida de vostè. I com que avants d'ésser periodista he sigut militar, tinc honor de literat i se rompre llances com els guerrers per a defençar a una dòna ultratjada. L'avi de la Maria ha sigut company meu en la guerra del 60 i el que no pugui fer ell per a la seva néta, ho faré jo.

JOAN.—I si em nego a donar-vos cap explicació... Què fareu?

FEU.—Vos tindré llástima!

JOAN.—D'aquesta dòna, (molt cínic) jo en faig el que vull, per que es la meva distracció... I, a vos què vos importa?

FEU.—Aquesta noia os estima, però jo m'hi oposo...

JOAN.—Què fareu per a separar-me d'ella?

FEU.—Primer parlar amb la vostre muller i dir-li...

JOAN.—La Montserrat, no censura les meves tonteries.

FEU.—Es veritat. Havia oblidat que ereu casat a la francesa!

JOAN.—Li prec, senyor Feu, que no s'inmiscueixi en el que res l'importa, doncs podria molt bé ésser que la seva generositat li produís algún disgust. Al costat dels papàs estic a les seves ordres... (Entra en la primera esquerra). Ah, miserable! Si visquessin els seus pares...! Però no hi fa res, hi soc jo... I si és necessari et faré veure el que val la carn del poble. Aquesta pobre alosa ha caigut entremig de les urpes de l'astut esparver i, després d'engrillonar-la, encar vol sassiar-si. Oh si ens trobem el un davant de l'altre!, que et juro que tallaré els teus asparons!

QUADRE QUINT

(Any 1885)

Una saleta blanca. Pocs mobles, però endreçats. Es el menjadoret. Al fons dreta, una finestra. A l'esquerra, uns fogons. En la finestra molta verdor i flors. En els fogons obgectes de cuina. Porta al foro i costats. Prop dels fogons una taula amb quinqué encès; al seu costat un breçol i dins una nena. Cadires per l'escena.

ESCENA I

Toquen les vuit

MARIA.—Les vuit! (Posa medecina en una cullereta). Té, filleta meva. Pren, pren la medicineta. (Mirant amb pena l'ampolla.) Ja s'acaba... i éll, no ve. Perquè no ve...? Per què'm va fer perdre la feina? Què l'hi he fet jo per què m'abandoni en la meva desesperació? Quin mal he fet jo en aquest mon? (Truquen.) Qui hi hà?

ESCENA II

Maria i Feu

FEU (dintre).—Obri, soc jo!
MARIA.—Ah! Es vostè, senyor Feu?
FEU.—Soc jo, Maria. Com segueix la nena...?
MARIA.—No té tanta febre...
FEU.—Vaja, d'en mica en mica... ¿Ho veu com no es pot desconfiar de Déu? (Donant-li unes monedes). Tingui; avui he recollit això.
MARIA.—Déu li pagui. Vostè es la meva providència.
FEU.—Vostè ja sab que jo no ignoro les penalitats que passa.
MARIA.—La meva filla viu, gracies a vostè.

FEU.—Soc egoista i procuro ser-li agradable. Fins les bones accions por ten un fi determinat. Jo l'estimo.

MARIA.—Senyor Feu, vostè és molt bò, molt! Què no faria jo per a complaure'l? Però ja sab que el meu cor me l'ha robat un altre... no puc donar el que no es meu... el que no tinc...

FEU.—El seu seductor es un miserable.

MARIA.—Sí... és veritat. Però és el pare de la meva filla, el meu primer amor... l'únic amor que he conegut.... Soc honrada i li perdono tot, tot. Fà un mes que la casualitat me va portar al seu palau. Allà vaig coneixer a la seva dòna... Es guapa, molt guapa... També té una filla. Jo no sabia ont anava... me varen donar feina i després... ja no m'han rebut més! D'això ja fà quinze dies... Tal volta éll va tenir por de que jo descubrís els nostres amors. Déu meu! (Plora.)

FEU.—Llàstima de dòna.

MARIA.—Vostè veu en mí condicions bones que jo no tinc... Si jo pogués trovar la dòna que vostè necessita, crèguim que aniria a cercar-la de genolls pidolant-li amor per a vostè... No puc fer altre cosa... Jo, senyor Feu, el necessito el seu consol, el vull. Fins l'estimo a vostè com si fos una cosa meva. El vull tant, que no sé... però el vull... ¿còm ho diré? Amb un amor pur; com a un germà, més que a un germà... com a un pare! Què no faria jo per què vostè fos feliç?

(Pausa.)

FEU.—I d'ençà d'aquella nit... no l'ha vist més?

MARIA.—No...!

FEU.—Aixis no sab que el seu sogre es mort.

MARIA.—No...!

FEU.—Ha mort, i tota la fortuna l'ha deixada a la nèta.

MARIA.—Ditxosa ella que ha tingut un avi que l'ha vist nàixer i ha pogut protegir-la. La meva filla sols te'l consol de saber que'l seu, va ésser un hèroe...!

FEU.—Hèroe, sí, hèroe... va morir als meus braços després de salvar la vida al general Prim. Ah! Desde dalt del cel, deu beneïr el que jo faig per a vostè... i deu somriure!

MARIA.—Val més que no hagi vist la meva desgràcia. Hauria mort com els meus pares... Esser la querida d'un home...!

FEU.—Vostè no és «la querida»! Vostè és la dona enganyada, es la víctima d'amor.

MARIA.—Per vostè, sí; per la societat, no.

FEU.—Deixi-la estar, la societat. La veu pública compdemna d'esma, sense analitzar... Si vostè té la conciència tranquila, ríguissen de tot el que diguin. (Pausa.) Què li fa falta, ara?

MARIA.—Rès. Ja tinc diners per a la medicina i per a mí es com si tingués una fortuna. No vull que vosté es perjudiqui més per a mí...!

FEU.—No soc ric. Però tinc intel·ligència i mans... Les meves crítiques son cregudes perque son sinceres i vaig vivint. Miri, vaig a la redacció a fer sortir una fulla extraordinaria parlant de l'atemptat contra el rei.

MARIA.—Han mort al rei?

FEU.—Afortunadament, ni l'han ferit. Déu es just, doncs ja n'hi han prou de calamitats damunt de nostres espatlles. No ha sigut res. Un boig, que mai en falten. Un instrument d'aquests que paguen amb la vida la seva estupidesa. (Mirant la nena.) Està tranquila. Me'n vaig. Tornaré; tart o d'hora, tornaré. Animo; cuidis força, força. Avui jo vetllaré a la nena per a que vostè pugui descançar. Ja fa massa nits que vetlla.

MARIA.—Vostè es un sant.

FEU.—Soc un enamorat. Tot es egoisme, ja l'hi he dit. ¿No hi hà qui fa sacrificis per una cartera de ministre? Doncs jo els faig pel cor d'una dòna. A reveure...! (Surt pel fons.)

MARIA.—Quina diferència d'home. L'un tan noble, l'altre tan miserable.

ESCENA III

Maria, Madrona i aviat En Cadernera.

MADRONA (desde la porta, dirigint-se a fòra.)—Ves allà ximple... Sí...? A mi m'en fas mitja. Es pot entrar?

MARIA.—Endavant, senyora Madrona.

MADRONA.—Ai, filla! No m'ho digui. senyora Madrona, que a mí no m'escau.

MARIA.—Tot-hom es senyor del seu.

MADRONA.—Doncs a mi diguim senyora Fregallot...! Què tal la menuda?

MARIA.—Sembla que està millor, gràcies.

MADRONA.—Vaja m'en alegro. Què no'm veu que vaig *emperifollada?*

MARIA.—Sí...!

MADRONA.—Vaig a sopar a... com diantre en diuen ara de les tabernes... Ah! A la Bar! Això! Vaig a sopar a la Bar. El meu...! Puges o baixo... (cridant en la escala). Doncs, sí, el meu, vull dir el de casa, avui surt

a cantar les caramelles, i ho vol celebrar, pobre! Com que ell tot el dia tragina coves al Born, avui sembla que es torni a casar. Es camàlig i tot ho té de camàlig.

MARIA.—Sembla un bon home.

MADRONA.—Molt; però es gelòs com aquell moro de la *magnesia*. Ara se les ha agafat que faig goig i no se que dimonis diu d'un letxuguino... que si pico l'ullet al memorialista de la cantonada! Unes bestieses! (anant a cridar a l'escala). Què no puges?

MARIA.—No'n faci cas.

MADRONA.—Oh, no'n faci cas! En tinc el pap plè. Crèguim, jo que tot el dia vaig de morros per terra, frega, que frega, ves si estaré per aquests romanços. I està clar que vull fer goig! Ell com que sols tracta amb bèsties, voldria... (cridant a l'escala) Però què no puges? Mireu em faria ferir... I si que fa bona cara la nena! I la cusimenta com va...?

MARIA.—Vaig fent. Ara sols em preocupa la meva filla.

MADRONA.—I està clar que la salvarà! Jo la veig molt bé.

MARIA.—Fa dos dies que no te febre... Ha millorat molt.

MADRONA.—Tingui, avants no arrivi aquell fascinerós... (Donant-li diners).

MARIA.—No senyora, no. Gràcies. Avui ja'n tinc i a vostè també li fan falta.

MADRONA.—Prènguils... al cap d'avall, una fregadeta més! Al cel ho trovarem tot.

MARIA (prenent-los).—Ja li pagaré, ja quant la nena estigui bona i jo pugui treballar... Amb el meu treball, mai he ambicionat rès de ningú.

MADRONA.—Dèu ésser molt trista l'història de vostè, senyora Maria!

MARIA.—Com la de totes les noies que queden sense pares i son joves i vistoses. A casa no erem rics, però ens la passavem bastant bé. Criats dins d'una aristocràcia fingida, totes les famílies més distingides de Barcelona ens estimaven, doncs la meva àvia havia sigut la cambrera principal d'una princesa molt bona. La pobreta va morir de repent, deixant a la meva mare que sols tenia deu anys... La varen criar uns marquesos i ja casada, vaig nàixer jo i una altre germana. Ella, es digne! Jo...! Un home, el fill dels protectors de la meva mare, va dir-me coses que varen semblar-me boniques... Ell astut i jo jove... Va succeir... el que succeeix sempre a les noies que no escolten els dolços consells dels seus pares... Vaig fugir... La mare es va morir de pena... Tot-hom se va apartar de mi... Sola!, atalaiada per aquell home... bonica i sense ningú... Ell era ric, molt ric, no podia ésser per a mi! Jo era pobre, molt pobre... havia d'ésser per a

ell...! De nostres amors va nàixer aquest àngel... L'amor el pinten cego i amb ales.

MADRONA.—Per això fugen els homes, els remalaïts!

ESCENA IV

Maria, Madrona i Cadernera

CADERNERA.—Tu, xafardera! Bona nit! Ja has garlat prou? Deus tenir el pap plè encara...! Aquesta necessita set setmanes per a buidar totes les poca-soltes que té amagades.

MADRONA.—Què vol aquest set ciències!

MARIA.—M'ha fet companyia.

CADERNERA.—Ja l'hi agrada, ja! Quant prèn les cartes... no deixa escapsar a ningú. Apa, anem a sopar, que avants de sortir tenim que donar un repaset a «La Maquinista.»

MADRONA.—Vínem amb presses are...!

CADERNERA.—Ja sentirà la cantada.

MARIA.—Què vindran aquí?

CADERNERA.—Jo ho crec. Tinc promesa una serenata a la pagesa de casa. Miris que cofoia està.

MADRONA.—I està clar que ho estic!, això sempre vesteix! Què et penses que no soc insivilitzadora? Tot avui que capgiro el Born, per a veure quina és la pagesa que porta els ous més grossos, per que la cistella anirà curulla.

MARIA.—Els envejo la fel·licitat.

CADERNERA.—A les penes, gots de vi!

MADRONA.—Vol venir vostè el dia de la festada? S'hi fa molta xirinol·la. Tot és alegria!

CADERNERA.—Aquesta fa l'arròs.

MARIA.—Si la nena estés bona...

MADRONA.—De bona veritat vindria...?

MARIA.—Depent de la nena.

CADERNERA.—De la nena, jo me en cuido. Faré venir un curandero que treballa a la Riba i amb quatre grapades la deixarà llesta.

MARIA.—Doncs si està bona, sí que vindré.

CADERNERA.—Paraula? Apa tu, escalfa pedriços! Passa endavant que ja

és tart i després de sopar vull fer la cremada. Tot avui que tinc una mena de rogall... (provant-se la veu) Ah! Ah! Ah!

MADRONA.—Aquest senyor Clavé fa tornar baixos als homes.

CADERNERA.—Anem, barjaula...? Vaja bona nit.

MARIA.—Bona nit per a vosaltres.

CADERNERA (Surtint i cantant).—«La campana al treball crida... Dàli, dàli.»

MADRONA.—Pícat la teva d'esquena. Que et penses que soc una anclusa jo.

(Dintre i baixant l'escala)

ESCENA V

Maria. Després, Joan

Això és viure... No es pas veritat que la fel·licitat fassi parells amb la riquesa. (Toquen les nou). Les nou, ja? (Agafa la medicina i la dona a la nena). Nena... Filla, te pren filleta, oh Déu meu! Si riu, si ja riu (plorant d'alegria) riu filla meva que la teva riatlla és per a mi el tresor més gran que hi pugui haver sobre la terra. (Truquen) Ja và.

(Maria va a obrir i es troba amb Joan).

ESCENA VI

Maria i Joan

JOAN.—Es pot entrar...?

MARIA.—Tú! Entra home! Què no sabs que aquí es a casa teva? Fins ara! Podies haver trovat la nena morta!

JOAN.—Per què no m'ha avisabes...?

MARIA.—A ont? Per quí? Jo no he pogut. Al teu palau em varen treure... després de péndrem la feina. Jo quan hi vareig anar recomanada, no ho sabia que allí fos a casa teva.

JOAN.—Si m'has de renyar, m'entorno.

MARIA.—Renyar-te...! Es què per ventura puc renyar-te? Si tot el que tu

fas ha d'estar bé per força per por de que t'enotgis i t'en vagis...! Si sabs que jo per a tu, soc pitjor que la més humil esclava (amb pena). Acòstat, fes un petó a la nena, a la teva filla! Guaítala... que un xic més la troves enterrada... Bésala...!

JOAN (tremolós li fa un petó).—Si està freda; si ja no té febre; si no té rès... Tot seguit t'alarmes.

MARIA.—I què? Per què tants dies sense venir? Es veu que la mort del teu sogre t'ha tingut molt enfeinat.

JOAN.—Molt!

MARIA.—Ja se que sou pobres. Que tota la teva fortuna, la que't creies per a tú, l'avi l'ha deixat a la néta. Ja veus si val un fill.

JOAN.—Molt! Molt!

MARIA.—No tots. Els que tenen avi, sí... Els que sols tenen pare, no valen rès!

JOAN.—Ja comences? Què estàs sola?

MARIA.—Amb qui vols que estigui? Si no't refereixes a les penes.

(Joan, dissimuladament encèn un misto i fa cercles en la finestra, com si fos un conveni).

JOAN.—Es el destí de les persones... Tu ja sabs que jo he lluitat tant com he pogut per que fossis la meva muller... però les diferències socials (cloroformitza un mocador). Què tens aqui als llavis...?

MARIA.—Rès...!

JOAN.—Oi sí!, aquesta taca...

(Agafa el cap, aplicant-li de sobte el mocador al nas. Maria es desmaia. Suaument la deixa en terra prop del breçol i Joan va al foro, fa entrar un home. Treu la nena del breçol, deixant-hi la que l'home porta.)

Emboliqueu-la bé, que no li toqui l'aire.

(L'home surt amb la nena que embolica amb la capa.)

La fortuna del sogre, en cas es meva!

(Pausa llarga. Lluny se sent l'enclusa ferida pels cops de mall, i un chor que canta «La Maquinista». La nena del braçol és una morta. La claror d'una bona nit entra per la finestra il·luminant el còs de Maria.

ESCENA VII

Maria i Feu

FEU.—He trigat veritat...? Que és fosc això! I la porta oberta! Què és estrany!

(Encèn un misto i després el quinqué que Joan ha apagat).

Còm! Desmaiada...! Maria! Maria, retornis que soc jo, el seu amic!

MARIA.—On soc...? Ah! Vostè! Es vostè... M'he dormit i... (Mirant per tot) Si, si ho juraria... Ho dec haver somniat! Quin pes al cap: Jo estava... anava a... si, si, anava a donar la medicina a la meva filla i una rialla... però ara està groga (anant al breçol ràpidament) els seus llavis, estan closos (tocant-la) Si es un glaç! (amb gran crit) Ah! Morta! Però si es morta! Filla, filla! Si no es veritat, sinó pot ésser. Si reia! Si reia! Senyor Feu! La meva filla és morta. (Com plorant sobre del cadavre).

FEU.—Déu no vol que vostè fineixi encar el seu calvari. No plori. Es precís que es resigni amb la seva mala sort.

MARIA. (Donant-se del canvi).—Eh! Còm? No, no estic boja! Juraria que... Ah!!! Aquesta no es la meva filla! M'han robat la nena! Me l'han robat...! Lladres... lladres...! Me l'han camviada!

FEU.—Pobre! Ha perdut la raó...!

MARIA.—Me l'han camviada. La meva filla reia i aquesta es un marbre, la meva filla es la vida i aquesta es la mort! Filla, filla! (Surt pel foro).

FEU. (Va al breçol i mira a la nena, creient una desesperació i desaquilibri cerebral, la visió de Maria).—Qué es això...? Què ha passat aquí...? Pobre... S'ha tornat boja!

(El chor segueix cantant, acompanyat d'un acordeon, ferrets i cops de mall en l'anclusa.)

TELÓ

Acte segon

QUADRE SISÉ

El mateix teló regi del próleg

ESCENA I

Mary, Cambrera i després Montserrat, Joan i Doctor.

MARY.—«Attentión! Les patrons».

(De la primera dreta, Montserrat i Joan que vesteixen de dol. Amb ells el Doctor.)

DOCTOR.—Senyora, la fel·licito. No solsament ha fugit la febre, sinó que la nena està fora de tot perill. Ja riu! Una rialla en llavis de un malalt es la vantguardia de la tranquilitat del còs. Amb la nena hem fet un miracle... Déu i la ciència s'han posat d'acord.

MONTSERRAT.—Gràcies, senyor Doctor, gràcies. Hauria sigut molt trist que la ùnica filla que Déu ens ha donat, se n'hagués anat darrera del meu pare.

DOCTOR.—I vostè còm se trova. Còm? (La polsa). Es precís cuidar aquest cansanci i aquest neguit... Les mares porten al cor les penes dels fills... El pols està tranquil. L'angoixa... els sobressalts... Res, vaja. Amb una medicineta...

JOAN.—Si vol entrar al despatx...

DOCTOR.—No cal recepta... Una taça de til·la després de cada àpat, i repòs... molt repòs.

JOAN.—Avui ha passat bona nit. Ha descansat, per que jo he vetllat la nena.

DOCTOR.—No cal que torni, però si hagués alguna novetat, un petit avís...! Referent a la nena, res d'aire en l'habitació. Are, sol, sí; que la cremi; força sol. (A Mary). Vostè es la medicina de la nena : sol i res més que sol. Senyora...! (Despedint-se...)

MONTSERRAT.—Doctor...!

DOCTOR.—A reveure...!

JOAN.—L'acompanyo, Doctor. (Surten).

MONTSERRAT. (Al servei).—Ja ho saben, res d'aire. Tanquin totes les portes i tapin totes les obertures que comuniquin amb la cambra de la meva filla, i vostè (a Mary) fassi el que ha dit el Doctor. (Surten).

ESCENA II

Montserrat i Joan

JOAN.—Ja deus estar contenta...!

MONTSERRAT.—I molt que ho estic.

JOAN.—Que't sembla la tonteria del teu pare.

MONTSERRAT.—No t'entenc.

JOAN.—Per fer de demòcrata, en un xic més em deixa en la misèria.

MONTSERRAT.—Ho ha deixat tot a la nostra filla.

JOAN.—I si are hagués mort?

MONTSERRAT.—Déu no ho ha volgut.

JOAN.—Déu no s'hi fica amb aquestes coses. El teu pare ha sigut un imbècil.

MONTSERRAT.—Com tú vulguis.

JOAN.—«Si la nena mort, la meva fortuna la deixo al hospital.» ¿Què n'hem de fer, nosaltres, de l'hospital?

MONTSERRAT.—Es que'l pare, no podia imaginar-se que totes les grandeses que li feiem veure, eren fantasies. Pot-ser soc jo qui té la culpa de que hagi deixat la fortuna a l'hospital. Si per comptes de fer-li veure grandeses li hagués dit que tú m'havies dut enganyada, que tots els documents que'm vares presentar eren falsos, ¿qui sab?... De segur que el pare hauria obrat d'altre manera.

JOAN.—Aixis, recrimina la meva estratagema per a poguer obtindre el teu amor.

MONTSERRAT.—Jo no't recrimino. Ja sabs que mai n'he sigut gelosa d'interessos. Jo t'he volgut a tú! I mira; encar que't sàpiga greu, trobo molt ben fet el que ha fet el pare. Al mon hi ha d'haver humanitat.

JOAN.—No hi crec jo amb la humanitat. ¿Encar no en té prou de riquesa l'hospital?

MONTSERRAT.—Hi ha molts infeliços al mon, Joan. Si no fossin les ànimes pietoses ¿qui aconsolaria als desheredats de la fortuna?

JOAN.—En compte de crear hospitals, que aboleixin els pobres. Tot és una combinació de negoci.

MONTSERRAT.—Sigues bo, Joan!

JOAN.—Si ésser bo es regalar la fortuna, el mon està plè de dolents.

ESCENA III

Els mateixos i Marquès i Marquesa.

MARQUÉS (dintre).—Ont sou, ont sou.

JOAN.—Els papàs...!

(Tots s'abracen i es petonegen.)

MARQUESA.—No hem pogut vindre més aviat.

MARQUÉS.—Ens ha sigut impossible...

MARQUESA.—Però ha quedat tot llest.

MARQUÉS.—En tot el cementiri de Girona no hi ha una tomba com la del teu pare.

MARQUESA.—I la petita?... I tú com te troves?

MONTSERRAT.—Jo be. La Maria l'hem tingut a punt de morir. Ara ja està millor.

MARQUÉS.—Què dius...? Això es una *barrabassada.*

MARQUESA.—Ai pobre filla meva. Ont es... ont es?

MONTSERRAT.—Vaig amb la mamà, a veure la nena. (Entran 1.ª dreta.)

MARQUÉS.—I com ha sigut això?

JOAN.—Ja sabeu les seves idees demòcrates. Per a fer mèrits en memòria seva, ha fet donació de tot, el dia que falti la nena, al hospital.

MARQUÉS.—Aquets demòcrates, son uns imbècils! Per a guanyar la simpatia de quatre descamisats desprecien l'amistat de tota la gent d'ordre. (Pausa.) I què té la nena?

JOAN.—Ja no es res.

MARQUÉS.—Veiam que la veuré...!

MARY (molt respectuosa, ofereix amb safata una tarjeta.)—«Monsieur»...
JOAN (després de llegir.)—Ves-hi sol, papà. Son a la cambra verda. Digui que no vinguin a destorbar-me. (A la cambrera.) Que passi!
MARQUÉS.—Que hi hà alguna novetat?
JOAN.—No; es un amic que vol parlar-me d'un negoci delicat.
(Marquès surt primera dreta.)

ESCENA IV

Feu i Joan.

FEU.—Es pot entrar? (La cambrera li vol pendre el barret.) No, deixi'l... Fugiria del penjarrobes. Es català aquest barret!
JOAN (a la cambrera).—Retiris...! Vostè, a casa meva?
FEU.—No soc jo. Faig de recadé.
JOAN.—Les xirigotes me molesten.
FEU.—Jo'm creia tot el contrari, perque quant em parlen de vostè perdo la serietat i'm revento de ganes de riure.
JOAN.—Acabem... Què desitja?
FEU.—Vinc per que m'envia una dòna. Una dòna que té'l cor destroçat per una infàmia i qui sab si la raó perduda per la fatalitat.
JOAN.—No puc compendre de quina dòna'm parla.
FEU.—La Maria té la seva filla morta.
JOAN (fredament treu de la cartera uns bitllets i els dona a Feu.)—Tingui!
FEU.—Que és això?
JOAN.—Per l'enterro. No es això'l que vol?
FEU.—Miserable! (Molt noble.) Si no fossim dintre de casa de vostè, li escupiria al rostre per ruhí...! La dòna que vostè ha deshonrat, no vol diners, cerca consol, carinyo i protecció; vagi al costat de la pobre màrtir i suavitzi, encar que sigui hipòcritament, les seves doloroses angoixes.
JOAN.—Jo tinc altres obligacions més sagrades per cumplir. Tinc una esposa i una filla...
FEU.—Molt bé! I creieu vos que aquesta dòna i aquesta filla, valen més que la dòna que, màrtir d'amor, caigué en vostres braços enlluernada amb paraules falagueres! Com que aquesta es carn del poble, carn obrera! Què hi fa que entre tantes i tantes infelisses que ploren la honra perduda n'hi hagi una més? La dòna que peca per amor, si es pobre, no te dret a compassió!

JOAN.—Si volgués fer el favor de retirar-se... tinc ocupacions urgents...

FEU.—Sí. Surto, però vos adverteixo que a mí no me'l farèu trontollar el cap. Ai de vos!, el jorn que pugui—amb llibertat—demanar-vos comptes, que os recordaré que he fet la guerra en Africa i conec molt be la manera de tractar als indignes de les càbiles.

(Dintre, Maria, crida.)

MARIA.—Deixeu-me que vull entrar... Deixeu-me, vull vèurel.

JOAN.—Ella! Estic perdut.

FEU (detura a Maria al foro. Entren les cambreres.)—Maria! Ont va?

MARIA.—Joan! Joan! M'han robat, ens han robat la nostra filla.

JOAN.—Calla, que'm compromets! Calla i vesten!

MARIA.—No. Vull saber ont és la meva filla. Tú tens dret a buscar-la...

FEU.—La vostra filla es al cel.

MARIA.—No. Ella reia... i me l'han robada, me l'han cambiada. Sortiu lladres, a pendrem a mí. Lladres! (Amb crit esfereïdor.)

ESCENA V

Joan, Feu, Maria, cambreres, Marquès, Marquesa, Montserrat i aviat Mary amb la nena

MARQUÉS.—Què passa?

MARQUESA.—Que son aquests crits...!

MONTSERRAT.—La modista...! Que hi vol aquí aquesta dòna.

MARIA (se ficsa amb la nena que porta Mary).—Ah!! La meva filla. Es ella!!

MONTSERRAT.—Què diu?

JOAN.—I què sab ella el que diu?

MARIA (es posa a la porta del foro per que Mary no surti).—No! D'aquí no surtireu, sense tornar-me la meva filla.

FEU.—Vingui, vingui amb mi.

MARIA.—No...!!

FEU.—Jo la protegiré.

MARIA.—No...! No...!

MARQUESA.—D'ont ha surtit aquesta dòna...

JOAN.—Prou! (al servei). Vagin a cercar la policia i si és boja que la tanquin.

FEU.—Detingueu-vos! Enrera tothom! D'aquesta dòna jo'n responc!

QUADRE SETÉ

La Font d'en Con-na (Any 1885)

ESCENA I

Parelles ageguts per la muntanya. Un acordeon toca «a orillas de una fuente a una muchacha ví». Crits, xibarri i alegria

MADRONA (dintre).—Porteu més llenya, gamarussos, que se os fumaran les costelles.

(Prop de la font hi ha un home satisfet, que ven admetlles.)

ESCENA II

L'home de la font, Llimets i Ximeta. Seguit la Dida i González

LLIMETS.—Ja veuraz quina aigua mez frezca. Volz menjar admetllez?

XIMETA (amb veu melosa).—El que vull es anarmen. Quines coses diu la gent!

LLIMETS.—Totz zon bonz minyonz. No vulguiz anarten i centiráz com canten els coroz.

XIMETA (amurriada).—Vui anarmen, aquestes paraulotes em posen nirviosa (plorant), ai! que els meus papàs deuen buscar-me... i no'n trovaran, i... ai! que estic nirviosa.

LLIMETS.—No ezcoltiz a ningú!

XIMETA.—Que vols que em tapi les orelles? Oh! Mirat, Mirat aquells desvergonyits, quins petons que es fan sota d'aquell arbre.

LLIMETS.—I tu i jo, que no'nz en fem de petonz moltez vegadez...?

XIMETA.—No pas davant de la gent...

LLINETS.—Doncz au! Beu i enz en anirem, (al home de la font) Aveiam, un ral d'admetllez i doz gotz d'aigua frezca, de la més frezca que tingueu.

L'HOME. (Rient).—Això és segons el raig.

LLIMETS. (A Ximeta).—Quin raig t'agrada méz?

XIMETA.—L'últim i llarguet.

LLIMETS.—Doneu-li l'últim raig i llarguet.

L'HOME. (Posant l'aigua).—De on s'han escapat aquest parell de llepafils?

LLIMETS (li toca la cara després de beure.)—T'agrada...

XIMETA.—Au, descarat! Davant d'aquest home m'has de tocar?

LLIMETS.—Zom promezoz, zab? I ens cazarèm quan jo sigui fadrí. Eztudio per confiter.

L'HOME.—Facin, facin! A mi no'm ve res de nou. Jo soc, cego, sort i mut. Si no fos aixis no podría ésser l'encarregat d'aquest hostal.

LLIMETS.—Ai, ai! Quin hostal?

L'HOME.—Que no hi lluca? Veu tot aquest bé de Déu de muntanyes? Doncs jo en dic un hostal. No hi ha un pam de terra que no hagi servit de fugó o de matalàs... Mig Barcelona es engendrat sota dels arbres o vora de les etzevares.

XIMETA (avergonyida.)—Oh!

L'HOME.—No s'espanti, senyoreta. Suposo que vostè no ha vingut pas aqui per passar el rosari. ¿A la font d'en Con-na i amb un *triquimetri?* Vaja, home! Què badem?

XIMETA (plorant).—Veus, veus el que'ns diuen?

LLIMETS (enfadat).—No ho veig, ho sento; zàpiga, cenyor hoztalé, que aquesta cenyoreta té una bona caza... Quant volem geure, tenim un bon zofà... i que aquí zolz hi venim a pendre oxígeno. Que per menjar, no nececitem les zevas admetllez ranciez, per que ens zobra confitura i mel per zucari pà de pezic i... vozté es un desvergonyit.

L'HOME.—Maliatsiga l'ànima que t'aguanta! A mi em dius desvergonyit... letxuguino? (Anant vers a ell).

LLIMETS. (Fuig corrents emportant-se a Ximeta).—Fuig que no et mossegui!

L'HOME.—Apa, cap al sofà mitja cerilla. (Espantant-los).

LLIMETS. (Treu el cap per dalt d'un turò).—Ja el trovaré per Barcelona.

(L'home, rient torna a la font).

I zabrà ci zoc mitja cerilla...

L'HOME. (Que renta els gots que han begut, tira el contíngut d'un got fent un gran crit).—Ah!

LLIMETS. (Reb l'aigua a sobre i cau espantat).—Ai! Ximeta un tidu! M'han ferit! Un tidu!

L'HOME.—Aquests no tornen més a la font.

ESCENA II

L'home, Gonzàlez i la Dida

GONZÁLEZ. (Per la dreta).—Alli hay mucho buyisio. Çamará! En este Barcelona too e una torre de Babel, aqui too er mundo jabla como quiere.

DIDA.—Ya te lo hay dicho, que en la fuente de la cortesa, hi estariamos mal.

GONZÁLEZ.—Yo a tu lao en toas partes estoy como en un trono, reina de mis adentros. Me refiero que esto e el disloque. Los unos tocan, los otros bailan y naide se está quieto.

DIDA.—Anemos al paseio de Colón?

GONZÁLEZ.—Vamos donde tu quieras. Y er pequeñin?

DIDA. (Espantada).—Ai reina santíssima! Me l'he descuidat al torrents. (Surt corrents per la dreta).

GONZÁLEZ.—Ascucha! Mardita cea! A ver si pierdo la cajetiya! (Surt darrera d'ella).

MADRONA. (Dintre).—Deixeu-lo per a mi.

(Madrona i Cadernera borratxo).

CADERNERA.—Dèixem anar! I què m'han de fer a mi!... Res, res! Llengua faran, llengua.

MADRONA.—Què diran de nosaltres els teus companys...?

CADERNERA.—Que diguin el que vulguin. A mi ningú em dona gat per llebra. Què sab el coro de «Les graelles?» Baladrejar i res més que baladrejar! Si tots tenen la veu de regadora... Els Tenors? Xe... (Amb desprecí) Semblen llengüetes espatllades. I els baixos? De tant baixos no es veuen!

MADRONA.—El millor coro és el teu!

CADERNERA.—Tu parles bé. «La gibrella». Si el nom ja ho diu que tots els coristes hem de tenir la gargamella llarga i la boca ample. (Provant la veu). Ah!

MADRONA.—Apa! anem anem amb la colla que no et critiquin.

CADERNERA.—Que vols dir anem... a mi ningú em xista! (pels de dintre). Embusteros... enganya pagesos! Si començo a repartir *mormes*... els hi tapo la respiració. (Provant de cantar). «L'auba somriu...»

MADRONA.—Apa anem! (agafant-lo)

(Cadernera, com si es barallés roda per l'escena repartint bofetades i dóna un cop a la cara de Madrona. Aquesta corre a la font a refrescar-se un ull).

Covarts! Xerraires!

MADRONA.—Ai!

CADERNERA.—Apa! Au! A cantar de cap en un bocoi. «L'auba somriu... riu, riu.»

MADRONA.—I que haig de riure si m'has xafat un ull, bestiasse...!

CADERNERA.—Si que estariem bé! «L'airet, l'airet de la matinada...» Aixis es canta! (Cau i queda sentat a terra). «Sota d'un salzer, sentada una nina... nina... nina...»

MADRONA.—Si, vínem amb salameries are, que m'has deixat cega. Apa aixecat. (Se l'emporta).

CADERNERA.—Blanca i bonica com el mes de les flors ai si...!»

ESCENA III

L'home de la font, Maria, Feu, Gonzàlez i la Dida

FEU.—No es distreu Maria? Aquests llocs son molt agradables. Sègui aqui, vora la font; sentirà al choristes i això l'alegrarà. Vol veure un got d'aigua? (Maria fa que no amb el cap i Feu sèu vora d'ella).

GONZÁLEZ.—Lo ves mujer? Los rorros no se pierden nunca. Vaya; cójete der brazo y vamo a la ciudà que cuando entremo por la brecha, van a tocá la marcha real al ver nuestras augustas personas.

(Maria tan bon punt ha vist la criatura que porta la Dida s'hi ha acostat per a fer-li un petó).

DIDA.—Falaguera...! (Per la Maria). I ara! Què vol aquesta dòna? (Fugint).

GONZÁLEZ. (Fent l'home).—Oiga ustez patrona! Quién le ha dao a ustez permiso para...?

FEU. (Interposant-s'hi).—Els carlins eren a Ripoll i ja s'han acabat. Aixis doncs, fassin el favor de fer via que aquí no se li ha perdut res.

GONZÁLEZ.—Res... Res...? Ni en mil años aprendo jo esta gerigonza... Res! Res...! Jesú, que manera de jablar...! (Surt).

FEU. (Anant vers a la Maria que ha tornat a seure).—No fassi aquest posat, Maria. S'ha de lluità, ja ha passat. Aquell mal home ha fugit i ja pot-ser no el veurà més. Cerqui alegria; fassi fugir del seu cervell aquest núvol que l'entel·la i pensi que el món es un dol de misèries i envejes. Cal viure. Si aixis no ho fem, ofenem a Déu. M'escolta? (Dins se sent xibarri). Sent la gent com es diverteix...? Per què vostè

no fa el mateix? Maria! Maria! Què puc fer jo per a tornar-li el sossego? Per què no es ditxosa?

JAUME.—Això no ha sigut res. Madrona.

QUIM.—Visca la nostra cuinera!

TOTS.—Visca!

TAFALLA.—Jo pago les admetlles de la Madrona.

(Surten els del «coro»).

JAUME.—Reculliu les cosetes i les forquilles, poseu-les dins del cove i porteu-les al carro. No desperteu al Cadernera, deixeu-li dormir la mona!

MADRONA.—Au poca-pena!

QUIM.—Un dia, es un dia.

MADRONA.—A ell no li està bé emborratxar-se.

SISCO.—Apa, apa, no parlem de coses tristes que avui es dia d'alegria.

JAUME.—Dies com aquest no més en passa un cada any, Madrona.

TAFALLA. (Que ha anat a comprar admetlles per a Madrona).—Nois vaig a fer el present a la nostra cuinera.

(Quim ha retallat uu ninot de paper).

A formar! A formar!

Tots es posen de renglera i saluden militarment).

TAFALLA.—*A donya* Madrona, muller d'En Cadernera, la dòna més xamosa, bonica i retretxera. Teniu, en nom de la colla de la «gibrella» os faig present d'una paperina plena de típiques admetlles de la font d'en Con-na, per a que tingueu un record de la barrila que hem fet, i per a molts anys pogueu tornar a ésser la nostra cuinera, fent una arròs tant sandunguero, com el d'avui. *He dicho.*

JAUME.—Visca l'aprenent d'En Castelar!

TOTS.—Visca...!

JAUME.—Visca la cuinera!

TOTS.—Visca!

(Tafalla, al anar a omplir un got d'aigua se li veu el ninot, que retallaba en Quim i que l'hi ha posat en Jaume.)

SISCO.—Mírat. A n'en Tafalla, li han clavat la llufa.

MADRONA.—Dònem un misto.

(Madrona, va vers Tafalla i sense ésser vista vol encendre el ninot que penja. Tots canten rient i picant.)

«Jo te l'encendré
el tio, tio fresco.
Jo te l'encendré...
el ninot de paper...

TAFALLA. (S'en dona compte i camina ridícolament per que Madrona no encerti amb la flamarada.)

Tu no me l'encendràs,
el tio, tio fresco.
Tu no me l'encendràs
el ninot de detràs.

(Tots fan gran xirinola, repetint la primera quarteta, fins que Madrona, encèn el paper.)

TOTS.—Foc... Foc... Foc...!

(Els choristes omplen obgectes, d'aigua, que tiren damunt de Tafalla, aquest en lloc de enfadar-se diu:

—Això sembla «El Diluvio Universal»!

QUIM (adonant-s'en).—Ja han carregat el carro.

MADRONA.—Doncs apa, cap esperar l'any que ve.

JAUME.—Cantem l'última...?

TOTS.—Sí, sí...!

(Fan un cercle, el mestre es col·loca i el chor canta la pessa que més li plau.)

MADRONA.—Ai...! Nois, mireu, la Maria, aquella veïna que's va tornar boja (amb respecte).

MARIA (com si despertés d'un somni, es rebifa i va vers els choristes).—Ola, nois! Aixis m'agrada que vos divertiu. Jo també he vingut per fer barrila. Apa, canteu-ne un altre? Jo os ajudaré, vull lluïr la veu, perque soc una gran tiple. (Riu exageradament). Vos agrado jovent..? (Anant d'un chorista a l'altre). Soc molt guapa, jo vull que tots els homes me mirin! (El cabell se li desfà caient-li per damunt de la cara i nirviosa se'l tira endarrera). Tú...! (a Tafalla). ¿Oi que soc bonica jo? Digues home!

TAFALLA.—Força...! (Tots riuen).

MADRONA.—Aixis dòna, un s'ha d'alegrar.

MARIA.—No hi ha cap dòna més alegre que jo. Aixis tinc els homes que m'estimen i la gent que m'escolta quant canto...! (ridicolament vol cantar). Ah... Ah...!

FEU (tristament).—Ara si, que ha perdut tota noció de raciocini.

MARIA.—Vinga. Fem xirinola...!

TAFALLA.—Guàita quin cap s'ha posat! Sembla una clavellinera! (als choristes).

JAUME.—Quin monyo més extrany.

MARIA.—A riure i a cantar!

MADRONA.—L'últim got i cap a ciutat...!

MARIA (deturant a Madrona que anava a la font).—No aigua, no! Porta la bota, tú! (a un chorista). Vui ví, jo, força ví...!

«No'm volem cap
que no sigui borratxo.
No'm volem cap
que no estigui ben gat.»

TOTS.—Molt bé! (picant de mans).

MADRONA.—Cantem-ho això de la Maria...?

TOTS.—Cantem-ho!

MADRONA.—Doncs apa, formem i cap a casa!

MARIA.—Jo al davant amb vosaltres per a ensenyar-vos a cantar...

TOTS. «No'm volem cap
que no sigui borratxo.
No'm volem cap
que no estigui ben gat.»
(Surten i la cançó es va perdent).

FEU.—¿I el Còdig penal, no condempna al miserable que té la culpa de que una noia digna i honrada, s'hagi convertit en una idiota.. ?

TELÓ

Resum

QUADRE VUITE

(Any 1909)

ESCENA I

La Monyos i el Caio

Les rambles de Barcelona i el frontiç del teatre Principal. Es nit, i al teatre hi ha funció. Per la via pública, gent de tota mena. En un rotllo. «La Monyos» i el «Caio». Homes, dònes i nens fan gatzara. Feu, passeja llegint la premsa.

VENEDOR.—La Tribuna, El Liberal i El Noticiero, amb els últims combats de Melilla. Suicidi dsl general Pinto al «barranco del Lobo», número de morts i ferits al Gurugú...!

FEU.—El mateix ahir que avui. Pasen els anys i res canvia. Quant jo tenia 25 anys, els rifenys varen fer una gran destrossa de nosaltres... Vaig tenir-ne 35 i els cubans assessinaven als meus germans pels carrers. Al ésser home, 37 anys...! Espanya va ésser republicana i dos anys després el general Martinez Campos, va fer caure la República per a donar la corona al rei Alfons XII. Als 43, altre cop veia 140.000 fills de mare damunt les terres de Cuba i als 49 el rei Alfons vestia l'unifor-me de coronel dels Hulans, per a que dos anys després, els alemanys ens prenguessin les illes Carolines. Vaig arribar als 58 i els moros varen tornar, com en la meva joventut, a escarnís nostra bandera i com en la meva joventut, les nacions extrangeres s'oposaven a que nosaltres prenguessim la revenja. Als 63 va ésser la meva odisea d'espanyol, ja que amb els ulls plens de llàgrimes, vaig veure com l'esquadra d'En Cervera s'enduia al fons del mar la grandesa de la nova pàtria. Ara en tinc 74, i veig... el mateix que

als 25... revoltes, ambicions, guerra i sang... Tot el mateix... Sols que en el meu temps, es feien les protestes amb barricades, i ara... amb *mitins*. Avants la república es discutia amb sang i foc! Ara... es prepara dins dels cabarets babejant els llavis pintats d'una cupletista... Les llivertats de Catalunya s'exigien amb el fusell a la mà... Ara les demanem diplomàticament amb carteres de ministre... Tot evoluciona... tot...!

CAIO.—Què vols tu, morro o penca? Alsa, maliatsiga qui et va engendrà! Bort! Té...! L'últim que em queda (Tirant un petó a la gent).

DONA.—Maria; si balles la mula et dono un ral.

UN.—Quant et cases amb el Caio...?

CAIO.—I que n'has de fer tu, podrit...! Apa tu vagassa! ves a rentar els plats, truja, vacota...!

UNA DONA. (a Maria).—Deus debutar aviat...!

MARIA. (Que ja es una dòna vulgar, que te el cabell gris, du la cara pintada i un monyo molt estrany).—La setmana entrant vaig al Licèu. Ja enseijo. Soc la primera tiple!

DONA.—I què cantaràs...?

MARIA.—«Opra».

UN.—Si en cantes un bossí et dono una pesseta.

CAIO.—Canta noia...! Dom la pesseta.

DONA.—I que ets el seu marit, tu...?

CAIO.—Donem la pesseta... bort!

DONA.—Però ha de cantà...!

MARIA.—Si que cantaré...! Com a l'«opra»...! (canta una cançó popular).

(Venen per la Rambla en Joan i la filla de la Maria que ja té 26 anys. Un revenedor s'acosta a ells).

REVENEDOR.—Butaques... Butaques!

SENYORETA (veient el cercle de Monyos).—Què és allò papà...?

REVENEDOR.—Es la Monyos, senyoreta...!

SENYORETA (a Joan).—I qui es la Monyos, papà...?

JOAN.—Una infeliça... que's creu ésser una gran artista.

(Entren al teatre i Feu el reconeix.)

FEU.—En Joan...! ella...! la Maria...! Jo l'he coneguda honrada i hermosa. Aquest miserable la va llençà a l'abim fins embrutir-la. Ara la ventada popular la manté, i és la distracció de Barcelona... Compadiulos! (Maria canta tot i fent broma). Va perdre la raó essent víctima d'amor. Avui es una juguina i en son temps de primavera, va ésser una bona mare. (Maria segueix cantant... El revenedor crida: «Butaques, butaques» i baixa el teló).

FI DE LA MONYOS

Tip. Catalònia
Raval Sta. Anna, 49
Reus